

Dorota Głuszak

Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

MIRABILIA W ROSYJSKICH PRZEKŁADACH GAZET ZAGRANICZNYCH Z XVII WIEKU

Mirabilia in Russian Translations of the 17th Century Foreign Newspapers

ABSTRACT: In the 17th century, the operations of the Ambassadorial Chancery in Moscow (Russian: *Посольский приказ*) developed intensively. There, selected information from the European press was translated into Russian. The translations were intended for the Tsar and the representatives of the Russian aristocracy – the boyars. The news covered significant current affairs, mainly international politics, as they aimed to familiarise Russians with the situation in Europe. Interestingly, among the most important contents translated from foreign newspapers were reports on *mirabilia* – miraculous events or things and supernatural phenomena. The aim of this article is to present reports from the West about miracles, supernatural events and to determine the attitudes of the authors, translators, and contemporary audiences towards such information.

KEYWORDS: 17th century European newspapers, Russian translations, Vesti-Kuranty, *mirabilia*, supernatural events

XVII wiek to czas nieustających konfliktów i wojen na Starym Kontynencie. Dla Rosji było to stulecie podwójnie trudne ze względu na sytuację wewnętrzną i relacje z sąsiadami. Po okresie wielkiej smuty i wstąpieniu na tron Michała Romanowa (1613 r.) bynajmniej nie nastały czasy pokoju. Za panowania Michała Fiodorowicza toczyły się dwie wojny z Polską i jedna ze Szwecją, wszystkie zakończone porażką. Podczas rządów Aleksego sytuacja była niemal identyczna – dwie wojny z Rzeczpospolitą i jedna ze Szwecją (jedna zwycięska, dwie przegrane), za cara Fiodora – kontynuacja rozpoczętej przy jego ojcu wyniszczającej wojny z Turcją.

Aby dobrze sterować polityką zagraniczną, trzeba mieć pojęcie o tym, co się dzieje w Europie i jakie stosunki panują między poszczególnymi państwami. Na Zachodzie drukowano gazety, dzięki którym śledzono najważniejsze wydarzenia z kraju i z zagranicy. Państwo rosyjskie również potrzebowało dostępu do informacji o bieżącej sytuacji za granicą. Dodajmy, że w tym czasie Rosja nie miała stałych przedstawicielstw dyplomatycznych w krajach zachodnich. Pierwszy rosyj-

ski rezydent był wysłany do Szwecji w 1634 roku, ale spędził tam tylko półtora roku. Z kolei przedstawiciele zagraniczni zawitali do Moskwy w drugiej połowie stulecia¹.

Na przestrzeni całego XVII wieku rządzący Rosją byli żywo zainteresowani otrzymywaniem wiadomości o aktualnych wydarzeniach na terenie Europy². Jednak w czasach smuty doniesienia z Zachodu napływały do Rosji sporadycznie i niewiele w tej kwestii zmieniło się przez kolejne dekady. O regularnej korespondencji i międzynarodowym obiegu prasy można mówić dopiero w latach sześćdziesiątych, kiedy w państwie moskiewskim prężnie zaczęła działać poczta.

Stosunek władz rosyjskich do utrzymania poczty był ściśle związany z sytuacją polityczną za granicą: zainteresowanie prasą zachodnią rosło wraz ze zbliżającą się wojną polsko-turecką o terytorium Ukrainy. Po wstąpieniu na wojenną ścieżkę z Polską i Szwecją rządzący musieli mieć pojęcie o tym, co dzieje się na Zachodzie, aby odpowiednio sterować polityką zagraniczną. Oczywiście jest, że w dobie konfliktów obserwowano zwiększoną potrzebę otrzymywania informacji z Europy i tym samym zwrot w stronę tłumaczenia gazet zagranicznych³.

Kuranty, czyli rosyjskie przekłady europejskich tekstów prasowych z XVII wieku, funkcjonowały w postaci rękopisów. Gazety zaczęto drukować w Rosji dopiero za panowania Piotra I od 1703 roku⁴ pod nazwą „Вѣдомости”⁵. Formuła periodyków była taka sama: poza publikowaniem „oryginalnych” informacji z kraju, materiał tłumaczono z prasy zagranicznej⁶. Manuskrypty przygotowywano w państwowym urzędzie centralnym w Moskwie⁷. Nad jednym tekstem mogło pracować kilka osób: tłumacz, korektor, składacz. Świadczą o tym wersje robocze *kurantów*, w których obecne są fragmenty notowane innym charakterem pisma, uzupełnienia, poprawki ortograficzne i stylistyczne. Można także wskazać niejednakową kompetencję językową piszących – niektóre błędy potwierdzają tłumaczenie przez obcokrajowca, który nie

¹ Е.Е. Вахрамеева, *Посольский приказ в XVII в.: пути европеизации России*, «Вестник Пермского университета» 2010. Серия: «История», вып. 2 (14), с. 34.

² И. Майер, *Известия о чудотворных источниках в русском переводе (1646 г.): вновь найденные оригиналы к Вестям-Курантам*, „Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures” 2017, № 58, с. 7.

³ V-K VII, s. 6. W polskiej wersji posługuję się skrótem V-K, cyfra rzymska oznacza numer tomu. Wszystkie przytoczone w artykule konteksty pochodzą z siódmego tomu, tj. obejmują tłumaczenia gazet z lat 1671-1672. Zob. też: С.М. Шамин, *Куранты XVII столетия: Европейская пресса в России и возникновение русской периодической печати*, Москва – Санкт Петербург 2011, с. 81.

⁴ W grudniu 1702 r. wyszły dwa numery próbne.

⁵ Zob. też: I. Maier, *Первая русская печатная газета и ее иностранные образцы*, [в:] *La Russie et les modèles étrangers*, S. Rolet (red.), Lille 2010, s. 43-58.

⁶ Я.Н. Засурский, *Петровские «Ведомости» – повестка дня на века*, [в:] <https://vestnik.journ.msu.ru/books/2010/1/petrovskie-vedomosti-povestka-dnya-na-veka/> (23.08.24).

⁷ Тłumaczenie terminu *Посольский приказ* na podstawie: *Słownik języka polskiego. Pedia.pl* [w:] <https://www.pedia.pl/prikaz> (12.08.24). Więcej na temat działalności urzędu zob. Е.Е. Вахрамеева, *Посольский приказ...*, с. 30-36.

mógł władać biegle językiem rosyjskim⁸. Co więcej, zdarzało się, że wysłannicy dyplomatyczni nie dostarczali fizycznie dokumentów, ale ustnie przekazywali ich treść⁹. Zadaniem carskich urzędników było przetłumaczenie wiadomości na język rosyjski i uczynienie ich zrozumiałymi dla adresata – cara i Dumy Bojarskiej. W związku z tym w dokumentach spotykamy objaśnienie wybranych nazw własnych i egzotyzmów, które mogłyby wydać się niejasne dla odbiorcy¹⁰. Jak zauważa Ingrid Maier, zestawiając wersje rosyjskie z oryginalnymi często można mówić raczej o przekazie informacji własnymi słowami, a nie o *stricte* tłumaczeniu¹¹. Ponadto przygotowywane przekłady nowin zachodnioeuropejskich (w większości niemieckich i niderlandzkich) były zazwyczaj kompilacją materiału z kilku gazet¹².

Tematyka *kurantów* oscylowała wokół spraw bieżących, polityki i dyplomacji, prowadzonych działań wojennych oraz przygotowań do wojen. Carowi i dumie prezentowano wiadomości dotyczące realnych i potencjalnych przeciwników – Turcji, Szwecji, Polski. Jednak nie tylko obce państwa były dla Rosji zagrożeniem. W XVII wieku dżuma zbierała śmiertelne żniwo na całym kontynencie. Aż do połowy stulecia choroba nie rozprzestrzeniła się na dużą skalę w państwie moskiewskim. Pierwsza epidemia o znacznym zasięgu zaczęła się dopiero po wybuchu wojny z Rzeczpospolitą, gdy żołnierze rosyjscy wrócili z zachodu, tj. w 1654 roku¹³. Gazety europejskie podawały aktualne informacje na temat sytuacji epidemicznej. Dla rządów miało to duże znaczenie: po pierwsze wiedziano, dokąd ograniczyć wyjazdy, po drugie, jakie należy podjąć środki zaradcze. Trzeba nadmienić, że w tamtych czasach epidemie rozpatrywano jako przejaw działania siły wyższej, zazwyczaj „woli bożej” lub „gniewu bożego”. Zachorowania i masowe zgony często wiązano również z rzuceniem czarów¹⁴.

Ogólnie mówiąc, spisywane w Moskwie nowiny dotyczyły wydarzeń istotnych, głównie stosunków międzynarodowych, gdyż miały na celu zaznajomienie Rosjan z sytuacją w Europie. Interesujące jest, że wśród najważniejszych treści przetłumaczonych z gazet zagranicznych pojawiały się informacje o zjawiskach osobliwych i niezwykłych. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie doniesień z Zachodu na temat opisów zdarzeń nadnaturalnych i określenie stosunku autorów, tłumaczy i ówczesnych odbiorców do tego typu wiadomości.

⁸ С.М. Шамин, *Доставка и обработка в Посольском приказе иностранных газет в царствование Федора Алексеевича*, [в:] *Исследования по источниковедению истории России (до 1917 г.): сборник статей*, отв. ред. А.И. Аксенов, Москва 2003, с. 125-126.

⁹ С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 77.

¹⁰ Sposobom tłumaczenia nazw obcych w języku *kurantów* poświęciłam dwa artykuły, zob. D. Głuszak, *O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175), s. 146-160 oraz D. Głuszak, *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185), s. 158-172.

¹¹ Zob. V-K VII, s. 358.

¹² Е.Е. Вахрамеева, *Посольский приказ...*, с. 33.

¹³ С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 211.

¹⁴ Ibidem, с. 213.

Począwszy od lat siedemdziesiątych XX wieku dokumenty archiwalne są publikowane dzięki pracy uczonych z Rosji i Szwecji. Do 2017 roku wyszło siedem tomów zatytułowanych *Вести-Куранты*¹⁵. Nazwa zbiorów pochodzi od pierwotnej nominacji tłumaczeń gazet – w urzędach określano je jako *wiesti* (ros. *весту*). Słowo *kuranty* (ros. *куранты*) wprowadzono do języka rosyjskiego później, w połowie wieku. Pierwszy raz nazwę użyto w przekładzie z 1649 roku¹⁶. Współczesne wydania obejmują *kuranty* spisane od 1600 do 1672 roku, z pominięciem niektórych roczników ze względu na niezachowanie się oryginałów. W tej pracy zapoznamy się z treścią przekładów rosyjskich, które weszły w skład najnowszego tomu, *Вести-Куранты 1671-1672 гг.*, gdyż – jak podkreślają redaktorzy publikacji – nad zebranymi tekstami dotychczas nie prowadzono badań językoznawczych¹⁷. Dokumenty były natomiast przedmiotem zainteresowania historyków, naturalnie, ze względu na rozgrywające się wtedy wydarzenia¹⁸. Lata 1670-1672 to czas powstania kozackiego pod wodzą Stiepana Razina oraz zagrożenia, praktycznie dla całego świata chrześcijańskiego, ze strony Imperium Osmańskiego i sprzymierzonego z nim Chanatu Krymskiego. Wojna rosyjsko-turecka ostatecznie wybuchła w 1672 roku.

Zacznijmy od wątku mesjasza. Oto fragmenty: “От нѣкоего лѣкара бывшего при дворѣ салтанове вѣдомость, что жидъ которой преж сего назывался месиею, и потомъ потурчился, нне учинен онъ оберегателемъ, салтанова сына” (s. 65); “Вѣстно нам учинилося, что доктур нѣкоторои из Црягорода писалъ ко ѿларен-скому грандуке, что тотъ которого называли преж сего жиды месияшем не токмо что бусурманскою вѣру крѣпко держить, но ннѣ обрали ево в учителя молодому салтаничу” (s. 69). Mowa tu o Szabetaju Cewim, o którym liczne wzmianki można odnaleźć w *kurantach* z lat 1656–1670. O rabinie Cewim było głośno w połowie XVII wieku w związku z jego aktywnością: pierwszego „objawienia mis-

¹⁵ Dotychczas ukazały się: *Вести-Куранты 1600–1639 гг.* Изд. подгот. Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, А.И. Сумкина; под ред. С.И. Коткова, Москва 1972 (V-K I); *Вести-Куранты 1642–1644 гг.* Изд. подгот. Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов, А.И. Сумкина; под ред. С.И. Коткова, Москва 1976 (V-K II); *Вести-Куранты 1645–1646, 1648 гг.* Изд. подгот. Н.И. Тарабасова, В.Г. Демьянов; под ред. С.И. Коткова, Москва 1980 (V-K III); *Вести-Куранты 1648–1650 гг.* Изд. подгот. В.Г. Демьянов, Р.В. Бахтурина; под ред. С.И. Коткова, Москва 1983 (V-K IV); *Вести-Куранты 1651–1652 гг., 1654–1656 гг., 1658–1660 гг.* Изд. подгот. В.Г. Демьянов; отв. ред. В.П. Вомперский, Москва 1996 (V-K V); *Вести-Куранты 1656 г., 1660–1662 гг., 1664–1670 гг. Ч. 1: Русские тексты.* Изд. подгот. В.Г. Демьяновым при участии И.А. Корнилаевой. Завершение работы над изд. и подгот. к печати: Е.А. Подшивалова, С.М. Шамин; под ред. А.М. Молдована и И. Майер, Москва 2009 (V-K VI:1); *Вести-Куранты 1656 г., 1660–1662 гг., 1664–1670 гг. Ч. 2: Иностранные оригиналы к русским текстам. Исследование и подготовка текстов И. Майер; отв. ред. В.Б. Крысько, Москва 2008 (V-K VI:2); Вести-Куранты 1671–1672 гг., подготовка текстов, исследования, комментарии, указатели И. Майер, С.М. Шамина, А.В. Кузнецовой, И.А. Корнилаевой и В.Б. Крысько при участии Е.В. Амановой; В.Б. Крысько и И. Майер (ред.), Москва 2017 (V-K VII).*

¹⁶ Е.Е. Вахрамеева, *Посольский приказ...*, с. 33.

¹⁷ Tj. przynajmniej do roku wydania przepisanych rękopisów.

¹⁸ V-K VII, s. 3-4.

tycznego” miał doświadczyć w 1648 roku¹⁹. Z kolei w 1666 roku w Rosji, tak jak w całej Europie, czekano na „powtórne przyjście Chrystusa” i „sąd ostateczny”, dlatego popularność Szabetaja i zapoczątkowanego przez niego ruchu nie słabła przez lata²⁰. Notki z 1671 roku powstały natomiast już po tym, gdy „fałszywy mesjasz” przeszedł na islam. Tłumacz za każdym razem podkreśla, że Cewi był nazywany mesjaszem, ale wcześniej („жидъ которой преж сего назывался месиєю”; „тотъ которого называли преж сего жида месиашем”).

Zwróćmy jeszcze uwagę na nastroje panujące wśród prawosławnych, gdyż niewątpliwie sprzyjały one popularyzacji historii o postaciach i prorocत्वach mesjańskich. Reforma liturgiczna patriarchy Nikona przeprowadzona w latach 50. XVII wieku na nowo przywołała przeświadczenie o rychłym nadejściu fałszywego proroka²¹, a okrutne i masowe prześladowania staroobrzędowców ostatecznie utwierdziły ludzi w przekonaniu, że apokalipsa dzieje się tu i teraz. Rok 1666 również nie był przypadkowy – 666 to przecież „liczba Antychrysta”²². Data była często wskazywana w kontekście „czasów ostatecznych” i szeroko komentowana w dziełach zwolenników teorii o nadciągającej apokalipsie. Dodatkowo w 1666 roku rozpoczął się Sobór Moskiewski, na którym rzucono anatemę na starowierców – „prawdziwych chrześcijan”, co, naturalnie, tylko potwierdzało początek rządów przeciwnika Chrystusa na ziemi²³. Zapowiadane w Biblii prorocत्व wypełniło się: powstał naród przeciwko narodowi, w wielu miejscach panował głód, nadszedł mór²⁴, wystąpiły trzęsienia ziemi i szereg innych kataklizmów²⁵.

Urszula Cierniak zaznacza, że „[k]atastroficzne wizje rzeczywistości wraz z przeżuciem końca czasów towarzyszyły światu we wszystkich epokach i kulturach, zwłaszcza tam, gdzie przeżywano traumatyczne doświadczenia historyczne i obserwowano rozmaite znaki i wydarzenia, mogące świadczyć o tym, że świat został zdominowany przez siły zła, które burzą i zakłócają istniejący, sprawdzony porządek (...)”²⁶. Nie dziwi więc, że w XVII-wiecznej Rosji zyskiwała na popularności literatura o te-

¹⁹ P. Batorski, *Fałszywy mesjasz. Kim był Sabataj Cwi?*, [w:] <https://www.jhi.pl/artykuly/falszywy-mesjasz-kim-był-sabataj-cwi,4395> (30.07.2024).

²⁰ D.C. Waugh, I. Maier, *Cross-Cultural Communication in Early Modern Russia: Foreign News in Context*, Seattle – Uppsala 2023, p. 798.

²¹ Antychryst w *Apokalipsie św. Jana* (r. 13) jawi się jako przebiegły naśladowca Jezusa, który tak samo jak pierwowzór uczyni cuda. Fałszywemu prorokowi będą też towarzyszyć objawienia i znaki. W ten sposób Zły zyska uznanie w oczach oszukanych ludzi.

²² Wokół tej liczby powstały ciekawe teorie. Jedna z bardziej popularnych głosiła, że 666 to suma cyfr imienia Nikon w wersji greckiej, co dawało podstawę do tego, aby uznać patriarchę Moskwy za Antychrysta. Według innej teorii, Antychrystem był car Piotr I, i, o dziwo, liczba 666 pasowała do obliczeń sumy znaczeń liter w tytule *imperator* (co prawda bez *m*), zob. U. Cierniak, *Apokalipsa rosyjskich staroobrzędowców*, [w:] *Apokalipsa. Symbolika – Tradycja – Egzegeza*, red. K. Korotkich, J. Ławski, t. 1, Białystok 2006, s. 94-95.

²³ Ibidem, s. 73-90.

²⁴ Wspomniana już epidemia dżumy, która rozpoczęła się po wybuchu wojny z Polską (1654 r.).

²⁵ Por. *Ewangelia św. Mateusza*, 24:7.

²⁶ U. Cierniak, *Apokalipsa...*, s. 73.

matyce eschatologicznej, dedykowana poszukującym „znaków i wskazówek dotyczących przeżywanych czasów”²⁷. A były to dla Rosjan czasy wyjątkowo trudne: w prześladowaniach religijnych, wojnach, epidemiach, w ubóstwie i niedoli widziano wypełniające się na własnych oczach biblijne przepowiednie. Paruzję i „sąd ostateczny” postrzegano jako naturalną kolej rzeczy. „Koniec świata” był następnym etapem, momentem w historii, którego można się było spodziewać – znaki były widoczne, niektóre na dodatek namacalne. Kres istnienia mógł nadejść niebawem, oczekiwano go nawet w związku z gwałtowną burzą. Spójrzmy na następującą wiadomość: *Прошлой ночи между .АІ.м, и в.ВІм часомъ востала великая вътрєная и тучная буря, при том же громъ болюшой, и молния страшная, и жители того города, чаали что преставление сего свѣта приближается, и во всяких строєниях церковных, и домовыхъ великую шкоду починило* (s. 53).

Siły nadnaturalne, w ocenie ówczesnych, mogły wpływać na zjawiska przyrodnicze. Jak pisze Marcin Rotkiewicz: „Diadyczna teoria moralności zakłada, że kiedy człowiek widzi czyjąś krzywdę (również swoją), automatycznie zaczyna poszukiwać sprawy, którego zachowanie ocenia jako niemoralne. Ten psychologiczny mechanizm działa dobrze, kiedy można łatwo zidentyfikować osobę lub osoby odpowiedzialne za daną sytuację. Szwankuje zaś, gdy zdarzenia niemoralne wydają się nie mieć klarownej (w sensie intencjonalnego sprawstwa) przyczyny, np. katastrofy naturalne, w których giną ludzie. Mamy wówczas tendencję do obsadzania w roli sprawców różne siły nadnaturalne (bogów, duchy przodków, czarownice czy szamanów)”²⁸. Podobnie jak choroby, klęski żywiołowe i anomalie pogodowe odbierano jako karę, którą KTOŚ może nałożyć, ale też uchylić. Świadczy o tym poniższy fragment i zalecony przez władze sposób na walkę z suszą: *Нєнрєстаннєе настєящєє радє сухєє погодє во облєжающєх мѣстєхъ на поляхъ хлѣбнєє плоды выгорѣли, и от того цєна на хлѣб прибывла и того радє кнѣзь велѣл поставитъ чюдотворнои образ, и Гсда Бѣа о дождю молити приказал* (s. 185). Nie pierwszy i nie ostatni raz modlitwa była uważana za antidotum na krzywdę. Nie sposób jednak stwierdzić, czy skuteczne.

Ingrid Maier, badaczka, która należała do zespołu pracującego nad przygotowaniem rękopisów *kurantów* do publikacji w formie drukowanej, poświęciła osobne prace omówieniu interesujących zagadnień dotyczących treści tych zabytków²⁹. Jej

²⁷ Ibidem, s. 75.

²⁸ M. Rotkiewicz, *Ludzie dość powszechnie wierzyli, że choroby, powódzie czy nawet morderstwa to sprawa sił nadprzyrodzonych*, [w:] <https://www.projektpulsar.pl/czlowiek/2207664,1,ludzie-dosc-powszechnie-wierzyli-ze-choroby-powodzie-czy-nawet-morderstwa-to-sprawka-sil-nadprzyrodzonych>. read (30.08.2024).

²⁹ I. Maier była redaktorem I części VI tomu V-K (publikacja dokumentów z lat 1656, 1660-1662, 1664-1670 przetłumaczonych na język rosyjski), pracowała też nad zebraniem i przygotowaniem obcojęzycznych oryginałów (praca wydana jako część II tomu VI). Jej wkład w publikację ostatniego z tomów V-K również był znaczący. Badaczka odnalazła oryginały tekstów prasowych w archiwach rosyjskich, niemieckich, szwedzkich, niderlandzkich oraz brytyjskich, przygotowała dokumenty do druku i napisała do nich komentarze.

autorstwa jest artykuł dotyczący „cudownych zjawisk” opisanych na kartach dokumentów z 1646 roku – uzdrawiających źródeł we wsi Hornhausen³⁰.

Jak się okazuje, w XVII stuleciu „cuda” nie należały do rzadkości. Nad tematem pochylił się również Stiepan Szamin. Ten autor skupił uwagę na *kurantach* z okresu panowania cara Fiodora i uwzględnił w badaniach wydarzenia z lat 1676-1682³¹. S. Szamin podzielił się przy tym ciekawym spostrzeżeniem: sam fakt włączenia do *kurantów* wiadomości o cudach świadczy o tym, że do podobnych tematów odnoszono się poważnie, gdyż, jak wiadomo, zajmowano się przekładem wyselekcjonowanych materiałów z prasy zachodniej³². Ponadto fragmenty dotyczące zjawisk nadprzyrodzonych i eschatologii były nie tylko tłumaczone z gazet, lecz także dostarczane kanałami dyplomatycznymi, tak jak pozostałe dokumenty traktujące o sprawach ziemskich³³. Wśród badanych źródeł historyk odnotował trzy informacje o zdarzeniach nadnaturalnych, które napłynęły drogą dyplomatyczną – jedna wiadomość nadeszła od rezydenta z Warszawy, pozostałe od posłów z Polski i Danii³⁴. Takie treści nie były zatem przypadkowe i musiały interesować rządzących.

Głośnym echem odbiło się w prasie europejskiej zaobserwowanie komety w 1680 roku. Pojawienie się ciała niebieskiego nie było wyłącznie ciekawym wydarzeniem. W świadomości ówczesnych ludzi takie zjawisko mogło zwiastować śmierć lub katastrofę. Sugerowano, że kometa to znak z niebios, ostrzeżenie przed ostateczną zagładą³⁵. Podobne zdarzenie miało miejsce również w 1664 roku. Po ukazaniu się informacji na temat widocznej z Ziemi komety, car Aleksy polecił nadwornemu lekarzowi przejrzeć kalendarze astrologiczne w poszukiwaniu złowrogich przepowiedni dla ojczyzny. Okazało się, że w Moskwie nie było powodów do niepokoju – zarazę wieszczono w innych regionach Europy³⁶. Fakt, że władca Rosji, człowiek obyty i wykształcony, a zarazem głęboko religijny³⁷, wierzył we wróżby i przesady, świadczy o mocnym zakorzenieniu takich przekonań w kulturze.

Zanim nastały czasy oświecenia światopogląd Europejczyków opierał się z jednej strony na doktrynach chrześcijańskich, z drugiej strony kształtował się na gruncie stereotypów i symboli utrwalonych w folklorze. Słownik wschodniosłowiańskich bajek i legend etiologicznych podaje, że spadające gwiazdy w wierzeniach ludowych były opisywane jako widzialne znaki walki boga z diabłem (dobry spycha złego

³⁰ И. Майер, *Известия...*, с. 7-38.

³¹ С.М. Шамин, *Чудеса в курантах времен правления Федора Алексеевича (1676-1682 гг.)*, «Древняя Русь. Вопросы медиевистики» 2001, № 4, с. 99-110.

³² Ibidem, с. 100.

³³ Ibidem, с. 110.

³⁴ Ibidem, с. 100.

³⁵ С.М. Шамин, *Куранты...*, с. 217-218.

³⁶ С.М. Шамин, *Иностранные «памфлеты» и «курьезы» в России XVI – начала XVIII столетия*, Москва 2020, с. 264.

³⁷ Zob. M. Heller, *Historia Imperium Rosyjskiego*, przeł. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa 2002, s. 247.

z nieba). Uważano także, że gwiazdy, które spadają, łapie żmij³⁸ lub że to właśnie żmij jawi się na niebie pod postacią spadającej gwiazdy³⁹. Gwiazdą Poranną (Jutrzenką), co prawda „upadłą”, był nazywany też przeciwnik Chrystusa. W traktacie napisanym przez diakona Fiodora, jednego z przywódców staroobrzędowców, czytamy: “Антихрист бо он испадшая денница, зомовый диявол, темный и помраченный языческий бог (...)”⁴⁰. Nieco dalej: “Антихрист бо есть он диавол. ангел и бес, свет и тма, денница и прелестная звезда, лев и агнец, царь и мучитель, лжепророк и святитель (...)”⁴¹.

W korespondencji z Rzymu kilkakrotnie zarejestrowano wzmianki o komecie: “Недавно видѣли здѣс на небе комѣту, которая стояла нѣсколко ночей над Римскимъ замкомъ гдѣ папа живет” (s. 170). Później pisano: “После того какъ видели над городомъ симъ комету видели и иные различные звѣзды с хвосты, і для того от турковъ здѣсь в великомъ опасении” (s. 174). Tutaj zatrzymajmy się na chwilę. Jak wynika z rosyjskiej wersji wiadomości, po tym, kiedy mieszkańcy ujrzeli nad miastem kometę oraz inne „gwiazdy z warkoczami”, zaczęli obawiać się najazdu ze strony Turków. Dzięki możliwości zestawienia przekładu z oryginałem dziś wiadomo, że związek przyczynowo-skutkowy między zobaczeniem ciał niebieskich a obawami przed zagrożeniem tureckim jest nadinterpretacją tłumacza⁴². Można to jednak łatwo wytłumaczyć. Jak pisze S. Szamin, ludzie żyjący w tamtych czasach nierzadko po-czytywali zaobserwowanie komety za zwiastun jakiegoś nieszczęścia. W *kurantach* odnotowuje się wzmianki o dostrzeżonych ciałach niebieskich, które były uważane za przepowiednię epidemii dżumy⁴³. Podążając tym tokiem myślenia, niewykluczone, że tłumacz „domyślił się”, jak odebrano ów znak na niebie – musiano uznać kometę za zły omen i zapowiedź wojny.

Teraz prześledźmy „cud na niebie”, i to z fabułą. Oto tekst przekładu:

Из Цесарские земли из города Регензбурха августа въ .Л, день. Третьаго дня въ вечеру в послѣднем часу дня видѣли многие тысячѣ члѣвъ на нѣе сие дивное и страшное видѣние, перво показался на воздухе красной облокъ, из которого показалася рука долгал потом показался члѣвъ, которой трижды тихо обращался и потом из того члѣва стал орел двоеглавы на которого с стороны вышел лев,

³⁸ Żmij czyli ‘mityczny stwór w postaci skrzydlatego węża, smok’, [w:] *Słownik języka polskiego PWN, Poradnia Językowa*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/;8354> (11.09.2024).

³⁹ *Восточнославянские этимологические сказки и легенды. Энциклопедический словарь*, ред. Г.И. Кабакова, Москва 2019, s. 129.

⁴⁰ *Wielki słownik rosyjsko-polski*, A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, Warszawa – Moskwa 1970, pod hasłem *денница* podaje: *poet. przest.* 1. (заря) zorza poranna, jutrzienka; 2. (звезда) jutrzienka, s. 235.

⁴¹ Дьякон Федор, *О познании антихристовой прелести*, [в:] https://azbyka.ru/otechnik/Nikolaj_-Subbotin/materialy-dlja-istorii-raskola-za-pervoe-vremja-ego-sushhestvovanija-tom-6/#0_7 (04.10.2024).

⁴² Zob. I. Maier [komentarz], V-K VII, s. 565.

⁴³ С.М. Шамин, *Чудеса...*, s. 105.

которой лапою своею на орла бил, а орел так же на лва, и потом покасалис ,В, полка ратных людей, и какъ тѣ полки исчезли, появилас катарга над неюже стоял венець и то помалу исчезла же (s. 193).

Zapoznając się z tak drobiazgowym opisem wizji czytelnik nie powinien wątpić w prawdziwość tej historii. Jeśli się zdarzyła, to z pewnością była niewytłumaczalnym zjawiskiem i jak najbardziej mieszczącym się w zakresie pojęcia *mirabile*. Zwróćmy uwagę na świecki charakter epizodu. Nie ma tu mowy o objawieniu, „końcu świata”, czy innych zdarzeniach „z woli boga”. W burzliwych latach 70. XVII wieku zapewne odebrano by ten incydent jako przepowiednię wojny. Czytelnikowi pozostają jedynie domysły, gdyż nie ma ciągu dalszego, próby objaśnienia symboli, morału. W prasie zachodniej tekst opublikowano, w Moskwie przetłumaczono, zaś carowi przedłożono.

Spójrzmy na kolejny epizod o tematyce wojennej zaobserwowany na nocnym niebie. Poniższa wiadomość pochodzi z Hamburga, a zjawiska – zgodnie z treścią – miały miejsce w Erfurcie: “Пишуть из Цесарские земли из города Эрфурта что тамо по нѣколикимъ ночам видели, на воздухе многие сражающие рати” (s. 201). Znowu informacja pozostaje bez komentarza. Najwidoczniej, wyłaniający się nocą obraz uznano za fakt (w dodatku istotny). Skoro za granicą wydrukowano wieść w gazecie, w Rosji sumiennie przetłumaczono.

Obraz przepowiadający wojnę ukazał się na nieboskłonie mieszkańcom norweskiego miasta:

А в городе Боуше. /в Норвегеккой землѣ/ многие люди при солнечном сиянии видели. на небе. три башни да три собрания воинские при карабельномъ воинском кораване, такъж видели гроб оттвореной и по тому чають на сию землю воины, а перед прежнею воиною такъж многихъ людей на небе видели (s. 122).

Tutaj już w tekście publikacji zawarto informację o tym, że widziadło zwiastuje nadciągający bój. Potwierdzeniem przepowiedni ma być fakt, że przed poprzednią wojną takie zjawiska również miały miejsce.

Na przestrzeni dwóch lat (1671-1672) poświadczono już trzy widziadła, nazwijmy je, typu wojennego. Nie mogły to być zatem jednostkowe przypadki. Obrazy, a nawet swoiste wydarzenia fabularne rozgrywające się na niebie, nikogo specjalnie nie dziwiły. Takie wiadomości prezentowano w prasie, ale nie komentowano. Najwyraźniej była to przepowiednia zmagających wojennych, zapowiedź nieszczęścia zarówno dla autora tekstu, jak i dla odbiorców.

Ostatnia ze scenek zarejestrowanych na firmamencie sprawia trudność w interpretacji. Fragment brzmi następująco: “из Базиля города /Басил город цесарскои/⁴⁴ пишуть что в тамошних obleжащихъ краяхъ, видели на нбѣ, змию ползучую,

⁴⁴ Tłumacz przybliży odbiorcy nazwę miasta. Objaśnianie toponimów jest częstym zabiegiem w *kurantach* z drugiej połowy XVII wieku.

да летучую, и пeryxa” (s. 230). Przede wszystkim nie wiadomo, co w tamtym czasie i miejscu symbolizowały przedstawione zwierzęta. Ponadto, obrazy mogły oznaczać dla mieszkańców Bazylei jedno, a dla carskiego tłumacza, Słowianina, coś innego. Kolejną przeszkodą w rozszyfrowaniu znaczenia symboli jest podobieństwo wyrazów rosyjskich, które wywodzą się od prasłowiańskich *zmьjь, *zmьja, zaś w języku staroruskim funkcjonowała forma *змиу*⁴⁵. We współczesnym języku rosyjskim odnajdziemy następujące postacie wyrazu: *змеѹ* (rodzaj męski) – 1. *mit.* smok, 2. latawiec, 3. *przest.* wąż, żmija; *змея* (rodzaj żeński) – wąż, żmija; *змиѹ* (rodzaj męski) – *przest.* 1. *mit.* smok, 2. wąż, żmija⁴⁶. Uwzględniając podane znaczenia, w wizji ukazuje się albo pełzający i latający smok – żmij, albo pełzający, następnie latający wąż lub żmija. Drugim zwierzęciem jest kogut. O ile żmij(a)/wąż dla Słowian mogły być istotami złymi lub dobrymi⁴⁷, o tyle kogut posiada w wierzeniach jednoznacznie pozytywne konotacje⁴⁸. Uważano, że ten ptak jest w stanie przeciwstawić się sile nieczystej⁴⁹. Ukazanie się zatem w wizji koguta mogłoby zwiastować nadzieję na pokonanie zła – być może samego Szatana pod postacią węża-smoka⁵⁰. Antychryst występuje również jako żmij/smok (*змиѹ и зверь и лженпопок*) we wspomnianym wcześniej traktacie autorstwa współtowarzysza niedoli protopopa Awwakuma – Fiodora⁵¹.

Wróćmy jeszcze do niebiańskiej ingerencji w sprawy Ziemian. W dobie toczących się walk, szalejących pożarów lub innych dramatów często obserwuje się ucieczkę w modlitwę. Nie bez powodu przysłowie *Jak trwoga, to do Boga* po dziś dzień nie traci na aktualności. Ludzie potrafią tłumaczyć sobie nieszczęścia „wołą boską” lub, chyba nieco samokrytycznie, nazywają gehennę „karą za grzechy”. Niekiedy szukają winnego, na przykład diabła, czarnoksiężnika. To właśnie strach budzi w społeczności potrzebę cudów, co potwierdzałoby w ich odczuciu kontakt z bóstwem. S. Szamin omawia przypadki „masowych widzeń” notowanych na terenach objętych epidemią lub wojną⁵². Można śmiało powiedzieć, że w XVII-wiecznej Europie warunki były ku temu sprzyjające – zbiorowe objawienia mogły być formą obrony uciśnionej ludności przed krzywdą i wszechogarniającym złem.

⁴⁵ *Этимологический онлайн-словарь русского языка Макса Фасмера*, [w:] <https://lexicography.online/etymology/vasmer/%D0%B7%D0%B7%D0%BC%D0%B5%D1%8F> (11.09.2024).

⁴⁶ *Wielki słownik rosyjsko-polski...*, s. 361.

⁴⁷ Zob. *Żmij – skrzydlata istota mityczna*, [w:] <https://slowianowierstwo.wordpress.com/2015/10/30/zmij/> (11.09.2024). Zob. też: M. Wołoszyn, *Zrzuciłem duży kamień na wodnego węża... Poetycki a ludowy obraz węża*, [w:] <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/view/24589/23847> (11.09.2024).

⁴⁸ *Восточнославянские этимологические сказки и легенды...*, s. 201.

⁴⁹ А.В. Гура, Е.С. Узенева, *Петух*, [w:] *Славянские древности. Этнолингвистический словарь*, ред. Н.И. Толстой, Москва 1995, т. IV, s. 28-29.

⁵⁰ Szatan jest przedstawiany jako wąż i smok w tradycji chrześcijańskiej, m.in. w *Apokalipsie św. Jana* (r. 20).

⁵¹ Дьякон Федор, *О познании...*, [w:] https://azbyka.ru/otechnik/Nikolaj_Subbotin/materialy-dlja-istorii-raskola-za-pervoe-vremja-ego-sushhestvovanja-tom-6/#0_7 (04.10.2024).

⁵² С.М. Шамин, *Чудеса...*, s. 106.

W prasie z lat 1671-1672 nie pomijano cudów na tle religijnym. Spójrzmy na następującą wiadomość z Rzymu:

Вѣдомость издѣс есть, что мыжца свѣаго Нико-лаа еще кров выпускаеть, и тому уж болши .В. ндѣль что не престаеть кров тещи, и о том чудеси вса Италия ужаслас, и трепещет, от нахождения какие бѣды, мора, войны, или глада, а хлѣбные сапасы еще в ценѣ дорожаютъ, потому что великих ради жаровъ по многимъ мѣстам хлѣб выжгло, еще же и мору опасны для нерастворног воздуха, какъ уж съ Бологнеиской страны /та страна во Италиі ж,/ начинается (s. 191).

W przytoczonej notce mamy do czynienia z dobrze znanym przez osoby wierzące cudem dotyczącym relikwii, zaś z cudem religijnym może iść w parze „kara boska” w postaci kataklizmów i plag. Takie przeświadczenie wzięło początek od przepowiedni Starego Testamentu. Według proroków zagładę ludzkości i dzień paruzji poprzedzi susza, nieurodzaj, pożary. Jak wynika z wyżej cytowanego fragmentu, mieszkańcy Włoch również uznali cud za przepowiednię nieszczęścia. Kilka miesięcy później w gazecie znów ukazał się tekst o krwawiących szczątkach świętego Mikołaja. Tym razem autor notatki potwierdza prawdziwość zdarzenia: „Истечение крови от руки чудотворца Николаа истинно было, потому что по свидѣтельству обавилос тако, и ковчег укасли сатворить, и впред никому не касать” (s. 207).

Motyw ukarania niewiernych, ale też „cudownego ocalenia” wybranych, jest obecny w publicystyce rosyjskiej tego okresu. Zbawienną moc mogły posiadać relikwie – pozostałości po „świętych” uznanych przez kościół⁵³. Rosjanie chętnie przedstawiali także domniemane dowody na wyższość prawosławia nad innymi wyznaniem. Jako poświadczenie teorii wykorzystywali fakt, że w ich państwie nie występowały trzęsienia ziemi, a w innych owszem. Położenia geograficzne Rosji oczywiście już nie uwzględniono⁵⁴.

Na podstawie zaprezentowanych przykładów można stwierdzić, że *newsy* z zagranicy na temat zjawisk i wydarzeń o znamionach cudowności były traktowane w Moskwie na równi z pozostałymi informacjami publikowanymi w prasie. Co więcej, umieszczenie tego typu wiadomości w korpusie tłumaczonych tekstów świadczy o tym, że uważano je za istotne. Zjawiska nadprzyrodzone, cuda, widziadła znalazły się w szeregu najważniejszych aktualności. Przedstawiano je jako fakty, zdawano relację z wydarzeń; nie komentowano, nie próbowano interpretować.

Ludzie od zawsze byli otwarci na transcendentne treści, chętnie wierzyli w cuda oraz przepowiednie – zarówno te ludowe, jak i propagowane przez kler. Jedni oczekiwali na przyjście mesjasza, inni podejrzewali działanie sił nadnaturalnych, ale najważniejsza mogła być możliwość śledzenia i swobodnej interpretacji znaków. Brak komentarzy na temat zjawisk niecodziennych też miał swoje plusy – każdy mógł rozszyfrowywać symbole na własny sposób, dopasowywać ich znaczenie do sytuacji indywidualnej lub zbiorowej. W czasie, gdy narody przez wieki były dręczone plaga-

⁵³ С.М. Шамин, *Иностранные «памфлеты»...*, с. 44.

⁵⁴ Ibidem, с. 54.

mi, ludziom doskwierał głód, choroby i wojna, występowała silna potrzeba cudów. Owa potrzeba w obliczu zagrożeń mogła przerodzić się w zbiorową histerię. Publikowane w prasie informacje na temat niezwyklej incydentów na pewno pomagały władzom zapobiegać rozprzestrzenianiu się wśród ludności zakrojonych na szeroką skalę niepokojów oraz emocjonalnych i religijnych uniesień.

Wśród wyekscerpowanych fragmentów odnotowujemy *mirabilia* dwóch typów: świeckie, głównie o tematyce wojennej, oraz religijne. Prezentowane informacje prasowe traktowano z pełną powagą, bez cienia ironii. Wiadomości o paranormalnej tematyce, w tym o boskiej ingerencji w ludzkie sprawy, objawieniach, cudach-znakach, rozpatrywano jako nowiny ze świata zachodniego. Oznacza to, że podobne treści wraz z pozostałymi materiałami prasowymi pomagały Rosjanom stworzyć obraz sytuacji w poszczególnych krajach Europy, tym samym mogły mieć wpływ na politykę zagraniczną rządzących.

References

- Batorski P., *Falszywy mesjasz. Kim był Sabataj Cwi?*, [w:] <https://www.jhi.pl/artykuly/falszywy-mesjasz-kim-byl-sabataj-cwi,4395>.
- Cierniak U., *Apokalipsa rosyjskich staroobrzędowców*, [w:] *Apokalipsa. Symbolika – Tradycja – Egzegeza*, red. K. Korotkich, J. Ławski, t. 1, Białystok 2006.
- D'yakon Fedor, *O poznanii antikhristovoy prelesti*, [v:] *Materialy dlya istorii raskola za pervoye vremya ego sushchestvovaniya*, red. N. Subbotin, [v:] https://azbyka.ru/otechnik/Nikolaj_Subbotin/materialy-dlja-istorii-raskola-za-pervoe-vremja-ego-sushhestvovaniya-tom-6/#0_7.
- Etimologicheskij onlayn-slovar' russkogo yazyka Maksa Vasmera*, [v:] <https://lexicography.online/etymology/vasmer/z/zmea>.
- Głuszak D., *O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175).
- Głuszak D., *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185).
- Gura A.V., Uzenewa E.S., *Petukh*, [v:] *Slavyanskiye drevnosti. Etnolingvisticheskiy slovar'*, red. N.I. Tolstoy, Moskva 1995, t. IV.
- Heller M., *Historia Imperium Rosyjskiego*, przeł. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa 2002.
- Maier I., *Izvestiya o chudotvornyykh istochnikakh v russkom perevode (1646 g.): vnov' naydennyye originaly k Vestyam-Kurantam*, „Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures” 2017, No. 58.
- Maier I., *Pervaya russkaya pechatnaya gazeta i eye inostrannyye obraztsy*, [v:] *La Russie et les modèles étrangers*, S. Rolet (red.), Lille 2010.
- Rotkiewicz M., *Ludzie dość powszechnie wierzyli, że choroby, powódzie czy nawet morderstwa to sprawka sił nadprzyrodzonych*, [w:] <https://www.projektpulsar.pl/czlowiek/2207664,1,ludzie-dosc-powszechnie-wierzyli-ze-choroby-powodzie-czy-nawet-morderstwa-to-sprawka-sil-nadprzyrodzonych.read>.
- Shamin S.M., *Chudesa v kurantakh vremen pravleniya Fedora Alekseyevicha (1676-1682 gg.)*, „Drevnyaya Rus'. Voprosy mediyevistiki” 2001, № 4.

- Shamin S.M., *Dostavka i obrabotka v Posol'skom prikaze inostrannykh gazet v tsarstvovaniye Fedora Alekseyevicha*, [v:] *Issledovaniya po istochnikovedeniyu istorii Rossii (do 1917 g.): sbornik statey*, red. A.I. Aksenov, Moskva 2003.
- Shamin S.M., *Inostrannyye «pamflety» i «kur'yazy» v Rossii XVI – nachala XVIII stoletiya*, Moskva 2020.
- Shamin S.M., *Kuranty XVII stoletiya: Evropeyskaya pressa v Rossii i vozniknoveniye russkoy periodicheskoy pechati*, Moskva – Sankt-Peterburg 2011.
- Słownik języka polskiego PWN, Poradnia Językowa*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/;8354>.
- Słownik języka polskiego. Pedia.pl*, [w:] <https://www.pedia.pl/prikaz>.
- Vakhrameyeva E.E., *Posol'skiy prikaz v XVII v.: puti evropeizatsii Rossii*, „Vestnik Permskogo universiteta” 2010. Seriya: Istoriya, Vypusk 2 (14).
- Vesti-Kuranty 1600-1639 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov, A.I. Sumkina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1972 (V-K I).
- Vesti-Kuranty 1642-1644 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov, A.I. Sumkina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1976 (V-K II).
- Vesti-Kuranty 1645-1646, 1648 gg.* Izd. podgot. N.I. Tarabasova, V.G. Dem'yanov; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1980 (V-K III).
- Vesti-Kuranty 1648-1650 gg.* Izd. podgot. V.G. Dem'yanov, R.V. Bakhturina; pod red. S.I. Kotkova, Moskva 1983 (V-K IV).
- Vesti-Kuranty 1651-1652 gg., 1654-1656 gg., 1658-1660 gg.* Izd. podgot. V.G. Dem'yanov; otv. red. V.P. Vomperskiy, Moskva 1996 (V-K V).
- Vesti-Kuranty 1656 g., 1660-1662 gg., 1664-1670 gg.* Ch. 1: Russkiye teksty. Izd. podgot. V.G. Dem'yanovym pri uchastii I.A. Kornilayevoy. Zaversheniye raboty nad izd. i podgot. k pechati: E.A. Podshivalova, S.M. Shamin; pod red. A.M. Moldovana i I. Maier, Moskva 2009 (V-K VI:1).
- Vesti-Kuranty 1656 g., 1660-1662 gg., 1664-1670 gg.* Ch. 2: Inostrannyye originaly k russkim tekstam. Issledovaniye i podgotovka tekstov I. Maier; otv. red. V.B. Krys'ko, Moskva 2008 (V-K VI:2).
- Vesti-Kuranty 1671-1672 gg.*, podgotovka tekstov, issledovaniya, kommentarii, ukazateli I. Maier, S.M. Shamina, A.V. Kuznetsovoy, I.A. Kornilayevoy i V.B. Krys'ko pri uchastii E.V. Amanovoy; red. V.B. Krys'ko i I. Maier, Moskva 2017 (V-K VII).
- Vostochnoslavyanskiye etiologicheskiye skazki i legendy. Entsiklopedicheskiy slovar'*, red. G.I. Kabakova, Moskva 2019.
- Waugh D.C., Maier I., *Cross-Cultural Communication in Early Modern Russia: Foreign News in Context*, Seattle – Uppsala 2023.
- Wielki słownik rosyjsko-polski*, A. Mirowicz, I. Dulewicz, I. Grek-Pabis, I. Maryniak, Warszawa – Moskwa 1970.
- Wołoszyn M., *Zrzuciłem duży kamień na wodnego węża... Poetycki a ludowy obraz węża*, [w:] <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/view/24589/23847>.
- Zasurskiy Ya.N., *Petrovskiy «Vedomosti» – povestka dnya na veka*, [v:] <https://vestnik.journ.msu.ru/books/2010/1/petrovskie-vedomosti-povestka-dnya-na-veka/>.

NOTA O AUTORCE

Dorota Głuszak – dr, Katedra Językoznawstwa Słowiańskiego, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Najnowsze publikacje: **książka:** *Rzeczowniki zapożyczone w języku Vesti-Kurantów z lat 1600-1670*, Lublin 2020. **Artykuły:** *O technikach tłumaczenia nazw obcych w XVII-wiecznej publicystyce rosyjskiej*, „Przegląd Rusycystyczny” 2021, nr 3 (175), s. 146-160; *Orientalizmy w języku rosyjskich kurantów z XVII wieku*, [w:] A. Charciarek, E. Kapela, A. Zych (red.), *Jednostki języka w systemie i w tekście 4*, Katowice 2022, s. 133-146; *Sposoby tłumaczenia nazw obcych w rosyjskich kurantach z lat 1671-1672*, „Przegląd Rusycystyczny” 2024, nr 1 (185), s. 158-172; *Co pisano o Polsce i Polakach w rosyjskich kurantach z XVII wieku?*, [w:] E. Manasterska-Wiącek, E. Białek (red.), *Przekład – Język – Kultura VI, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Romanowi Lewickiemu z okazji 70. urodzin*, Lublin 2024, s. 277-288.

ORCID: 0000-0001-5781-947X

E-mail: dorota.gluszak@mail.umcs.pl